

تقریر درس خارج اصول فقه آیت الله اراکی دامت برکاته

مقرر	حجت الاسلام محمد علی زحمت کش	جلسه	۹۵	تاریخ	۱۴۰۴/۰۲/۰۱
عنوان ۱	خبر واحد				
عنوان ۲	بررسی اصل حجیت خبر واحد				
عنوان ۳	ادله قائلین حجیت خبر واحد				
عنوان ۴	دلیل چهارم: استدلال به حکم عقل بر حجیت خبر واحد				
عنوان ۵	تفاوت اثبات حجیت خبر با دلیل شرعی و اثبات آن با علم اجمالی در نسبت با اصول عملیه				

«الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ إِلَى قِيَامِ يَوْمِ الدِّينِ»

مرور درس پیشین

بحث در این مسئله بود که آیا میان اثبات حجیت خبر واحد به وسیله دلیل حجیت و اثبات لزوم عمل به آن بر اساس علم اجمالی، ثمره و تفاوت عملی وجود دارد یا خیر؟ بیان شد که برای پاسخ به این پرسش، باید نسبت خبر را در سه حوزه بررسی کنیم: نسبت به اصول عملیه، نسبت به عمومات و اطلاعات، و در وضعیت تعارض اخبار. بحث ما در حوزه اول، یعنی مقایسه خبر با اصول عملیه، ادامه دارد. پس از بررسی فرض توافق خبر و اصل در ترخیص - که هر دو ترخیصی بودند، اکنون به شق دوم از فرض توافق می پردازیم؛ یعنی حالتی که خبر و اصل عملی هر دو متوافقاً الزامی باشند.

توافق خبر و اصل در الزام

در این فرض که هم مضمون خبر و هم مقتضای اصل عملی، هر دو بر الزام (وجوب یا حرمت) دلالت دارند، باز هم باید بحث را با تفکیک میان مدلول مطابقی و التزامی خبر پیگیری کنیم تا ببینیم آیا تفاوتی میان دو مبنای اعتبار خبر (دلیل حجیت یا علم اجمالی) وجود دارد یا خیر.

الف. بررسی نسبت مدلول مطابقی الزامی خبر با اصل عملی الزامی:

در این حالت، مدلول مطابقی خبر، الزامی است و اصل عملی جاری در آن مورد نیز الزامی است. در این فرض، ثمره عملی محسوسی میان اثبات حجیت خبر با دلیل حجیت و اثبات لزوم عمل به آن با علم اجمالی وجود ندارد؛ زیرا: اگر حجیت خبر با دلیل حجیت ثابت شود، این خبر الزامی بر اصل عملی الزامی حکومت یا ورود دارد - بنابراین اختلاف مبانی - و نتیجه، عمل به مفاد الزامی خبر است.

اگر لزوم عمل به خبر بر اساس علم اجمالی ثابت شود، از آنجا که علم اجمالی به وجود الزامات، خود منجز است و این خبر نیز با مدلول مطابقی الزامی اش یکی از اطرافِ محتملِ آن علم اجمالی منجز محسوب می شود، لذا عمل به این خبر الزامی لازم می گردد. اصل عملی الزامی موجود نیز با این نتیجه تعارضی ندارد؛ بلکه هم جهت با آن است. بنابراین، هر چند از منظر نظری تفاوت (حکومت یا ورود در فرض اول و تنجیز مستقیم از علم اجمالی در فرض دوم) وجود دارد، اما نتیجه عملی در هر دو صورت، لزوم عمل به الزام است.

ب. بررسی نسبت مدلول التزامی خبر با اصل عملی الزامی - در حالی که مدلول مطابقی خبر و اصل، هر دو الزامی هستند: حال با حفظ فرض الزامی بودن مدلول مطابقی خبر و الزامی بودن اصل عملی، به سراغ مدلول التزامی خبر می رویم. اینجا نیز دو حالت متصور است:

حالت اول: الزامی بودن مدلول التزامی خبر

اگر مدلول التزامی خبر نیز مانند مدلول مطابقی آن و مانند اصل عملی، الزامی باشد، باز هم ثمره عملی ای بین دو مبنا وجود ندارد. چه حجیت خبر با دلیل ثابت شود و چه لزوم عمل به آن با علم اجمالی، تمام جهات (مطابقی، التزامی، اصل عملی) بر لزوم عمل به الزام دلالت دارند و نتیجه یکسان خواهد بود.

حالت دوم: ترخیصی بودن مدلول التزامی خبر

این حالت نقطه مهمی است که تفاوت میان دو مبنا آشکار می شود. فرض در این قسم این است که مدلول مطابقی خبر، الزامی است، اصل عملی جاری در مورد نیز الزامی است؛ اما مدلول التزامی خبر، ترخیصی است. در این فرض اگر حجیت خبر با دلیل حجیت ثابت شود، از آنجا که کل خبر حجت شده است، تمام مدلول های آن (اعم از مطابقی و التزامی) دارای حجیت می باشند. بنابراین، مدلول التزامی ترخیصی خبر، حجتی بر ترخیص خواهد بود. این حجت ترخیصی، بر اصل عملی الزامی جاری در مورد موضوع خود، حکومت می کند و آن را از فعلیت می اندازد. نتیجه، عمل به ترخیص مستفاد از مدلول التزامی حجت خواهد بود.

اگر لزوم عمل به خبر با علم اجمالی ثابت شود، در این حالت، وضعیت متفاوت است. لزوم عمل به خبر، ناشی از تنجیز علم اجمالی به وجود الزامات است. این علم اجمالی، مدلول مطابقی الزامی خبر را (به عنوان یکی از اطرافِ محتملِ خود) منجز می کند و لزوم عمل به آن را ایجاب می نماید؛ اما این تنجیز، به مدلول التزامی ترخیصی خبر سرایت نمی کند؛ زیرا علم اجمالی مربوط به ترخیصات، منجز نیست و علم اجمالی مربوط به الزامات نیز تنها می تواند الزام را منجز کند، نه ترخیص منافی با آن را؛ در نتیجه این مدلول التزامی ترخیصی، منجزیتی ندارد و نمی تواند با آن اصل الزامی جاری در مورد تعارض کند. به عبارت دیگر، حجیت تعبدی که لازمه دلیل حجیت است و تمام لوازم را در بر می گیرد، در اینجا وجود ندارد. صرف لزوم عمل به یک خبر از باب تنجیز علم اجمالی، مستلزم حجیت تمام لوازم آن - خصوصاً لوازم مخالف جهت علم اجمالی - نیست. در نتیجه، مدلول التزامی ترخیصی خبر، توان معارضه با اصل عملی الزامی جاری در مورد موضوع خود را ندارد و آن اصل الزامی، مقدم می شود. نتیجه: عمل به الزام مستفاد از اصل عملی الزامی است.

بنابراین، در حالت توافق الزامی خبر و اصل، تنها در صورتی ثمره عملی میان دو مبنا ظاهر می شود که مدلول التزامی خبر، ترخیصی باشد. در این حالت خاص:

اثبات با دلیل حجیت ← نتیجه ترخیص است به تبع پیروی از مدلول التزامی حجت.

اثبات با علم اجمالی ← نتیجه الزام است به تبع پیروی از اصل عملی الزامی.

بحث در فرض توافقی خبر و اصل در اینجا به پایان می رسد. بحث آینده ان شاء الله به بررسی فرض سوم، یعنی تخالف خبر

و اصل (یکی الزامی و دیگری ترخیصی) اختصاص خواهد یافت.

و صلّی الله علی محمد و آله الطّاهرين